

Mgr. et Mgr. Iva Adámková, PhD., *Polemika mezi cisterciáckým a clunyjským mništvím a spis Apologia Bernarda z Clairvaux*, habilitační práce, Filozofická fakulta UK, Praha 2019, 178 stran.

Habilitační práce dr. Adámkové je věnována známému polemickému spisu Bernarda z Clairvaux, *Apologia ad Guillelmum abbatem*, který vznikl v době sporů mezi stoupenci tradičního mnišského života reprezentovaného především clunyskými kláštery a hlasateli nového přísného mnišství-cisterciáky. V rámci této debaty *Apologie* představuje nejvýznamnější hlas ze strany cisterciáků a poskytuje nejznámější soubor výhrad, který proti životu clunyských klášterů vznesli.

Autorka si ve své habilitační práci klade dva cíle. Prvním z nich je rozbor díla a jeho vřazení do proudu monastického myšlení první půle 12. století, druhým představení vlastního textu *Apologie* čtenářům, a to jak v originálu, tak také v českém překladu. Český překlad je pro snazší porozumění doplněn o vysvětlující komentář.

Dr. Adámková nazvala svou práci *Polemika mezi cisterciáckým a clunyjským mništvím a spis Apologia Bernarda z Clairvaux* a tento název přísluší i úvodní rozsáhle studii (s. 9 -100). První kapitola nazvaná *Geneze a struktura textu* je zaměřena na historii vzniku díla napsaného kolem roku 1125 a na jeho vnitřní rozčlenění. Autorka odlišuje formální rozdělení spisu na části *apologie* (Bernardova obrana) a *invectio* (Bernardova kritika clunyských klášterů) a rozdělení obsahové, které má tři části: Bernardovo sebe ospravedlnění, že tupí Cluny, úvahy na téma, co znamená správně dodržovat řeholi a kritiku nesprávného života v klášteře (kritika Cluny). V této kapitole se dr. Adámková stručně věnuje i literární charakteristice *Apologie*. Další část habilitační práce je věnována některým tématům, jimiž se Bernard ve svém traktátu zabývá. De facto jde o drobné dílčí studie věnované Bernardovým názorům na pluralitu řeholních řádů, na možnosti přestupu z jednoho řádu do jiného, na vztah činného a kontemplativního života a konečně na řeholi sv. Benedikta a na její dodržování. Závěr této části tvoří kapitoly věnované Bernardově kritice nešvarů mnišského potažmo clunyského způsobu života. Poslední oddíl studie se pak zaměřuje na genezi vztahu ke smíchu počínaje autory raného středověku až po Bernarda z Clairvaux. Jeho pojetí smíchu v rámci monastické disciplíny autorka podrobně rozbírá a komentuje. Vlastní závěr práce, na habilitační spis překvapivě stručný (2 stránky) již jen většinou rekapituluje dílčí závěry představené v jednotlivých kapitolách.

Úvodní studii *Polemika mezi cisterciáckým a clunyjským mništvím a spis Apologia Bernarda z Clairvaux* lze charakterizovat jako fundovaný pohled na spis *Apologia ad*

Guillelmum abbatem opřený o rozsáhlou, především zahraniční literaturu. Studie podává solidní rozbor nastíněných témat, vtáhne čtenáře do problematiky mnišství 12. století a umožňuje mu orientovat se nejen v problematice vztahů Cluny a cisterciáckého řádu, ale také v řadě témat, jež tehdy byla navýsost aktuální, např. význam práce pro mnišský život, duch a litera zákona (v tomto případě řehole) nebo přípustnost smíchu v mnišském prostředí. Jako úvod k následujícímu českému a latinskému textu *Apologie* velmi dobře plní svou roli a umožňuje čtenářům lépe pochopit důvody, které vedly Bernarda z Clairvaux k napsání tohoto polemického spisu, uvědomit si cíle, jež svým traktátem sledoval, i literární postupy, které k jejich dosažení použil.

Zatímco v rámci vlastního textu *Apologie* se autorka pohybuje na pevné půdě, je to téma, se kterým je hluboce obeznámena,¹ tam, kde píše o cisterciáckém řádu, jehož prostředí se nutně tématu habilitační práce dotýká a s nímž se ve svém textu opakovaně vyrovnává, její závěry nejsou vždy neproblematické. Neobstojí teze, že v cisterckém řádu vznikl v pozdějším období propracovaný hospodářský systém, ani že cisterciáci výrazným způsobem přetvářeli krajinu (s. 27-28). Co hospodářského systému se týče, jediné, velmi nespojitě instrukce obsahují právě nejstarší řádové prameny; kolonizační role cisterciáků je mýtus, který již odborné bádání před lety odmítlo. Autorka to tuší, neboť v poznámce 84 na straně 28 cituje názory Winfrieda Schenka, který se kriticky vyjadřuje jak k mimořádné hospodářské roli cisterciáků, tak k jejich krajinotvornému významu. V hlavním textu však uvádí překonané názory starší literatury. Výhradu mám k používání sousloví mateřský klášter tam, kde je míněn klášter, ve kterém mnich složil sliby (kapitola Změna řádové observance). V literatuře věnované cisterciáckému řádu je mateřský klášter terminus technicus označující opatství, z nějž přišli mniši, kteří klášter, o kterém je řeč, osadili. Vazby mezi mateřskými a dceřinými domy tvoří základ tzv. filiačního systému typického pro cisterciáky. Velmi silně se mi zdá tvrzení, že Bernard z Clairvaux se snažil „manipulativním způsobem pasovat cisterciácký řád na (jediného) legitimního nástupce nejstaršího benediktinského mnišství“ (s. 37). Je to názor, můžeme o něm diskutovat. Osobně si však myslím, že Bernard byl o tom, že cisterciáci navazují na dávné mnišské tradice, přesvědčen. Návaznost na sv. Benedikta a na doby ještě starší (pouštní otce) patřila k základům cisterciáckého programu. To, že při tomto hledání tradice přeskočili dlouhý monastický vývoj a že se tudíž jejich snahy jeví jako „novinky“, je věc jiná. O manipulativní strategii v podobném duchu je řeč také na s. 39. Autorčina slova

¹ Adámková, I., *Marta či Marie – mezi životem aktivním a kontemplativním. Pojetí práce u Bernarda z Clairvaux*, in: *Studia theologica*, 19, 2017, str. 87–101.

Adámková, I., *Kritik der Essgewohnheiten bei den Cluniazensern in der Apologie Bernhards von Clairvaux*, in: *RB* 127, 2017, str. 133–147.

naznačují, že deklarovaná snaha cisterciáků o návrat k prvotnímu mnišství a k jeho hodnotám byla podvodem, jehož pomocí “ se snažili vřadit do dlouhé tradice vedoucí od Starého zákona přes egyptské a maloasijské mnišství k Benediktově Řeholi a prezentovat tak cisterciácký řád jako oprávněného nástupce této dlouhé tradice“. Nerozumím tomuto stanovisku a stála bych o vyjádření autorky k této věci. Další poznámka se týká Bernarda z Clairvaux a jeho pohledu na dodržování Benediktovy řehole (s. 43). Není překvapivé, že se Bernard v této věci odlišoval od zakladatelů řádu, neboť on sám k této první generaci nepatřil a ve svých postojích se od ní v mnoha případech lišil. Co nemocnic se týče, pobyt nemocných na lůžku nebyl „bez nutnosti přísného dodržování řehole“ (s. 66). V nemocnici probíhal stejný liturgický provoz jako v konventním chrámu. Držely se zde všechny denní a noční hodinky. Nemocniční kaple byly většinou stavěny tak, aby se nemocní, i ti na lůžkách, mohli liturgie účastnit.

Mám ještě jednu výhradu, která se týká struktury textu. Dala bych přednost tomu, kdyby v rámci habilitační práce byla samostatná kapitola věnovaná literárnímu rozboru studovaného díla. V současné podobě se informace o literárních prostředcích nacházejí v rámci různých kapitol, kde se obvykle vážou na probírané téma a na způsob, jakým ho Bernard literárně ztvárňuje. Stejně tak bych uvítala samostatnou část o reflexi Bernardova díla jeho současníky.

Několik výhrad a výtek, které jsem uvedla, však nic nemění na kvalitě předložené habilitační práce Dr. Ivy Adámkové. Jak již výše řečeno, jde o vyzrálé dílo, které si plně zaslouží, aby se stalo podkladem pro autorčinu habilitaci. Proto práci *Polemika mezi cisterciáckým a clunyjským mnišstvím a spis Apologia Bernarda z Clairvaux*, doporučuji k dalšímu řízení.

V Praze 21. srpna 2019

Prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.